
Moterims skirtos žiniasklaidos raida Lietuvoje

Aušra Maslauskaitė

*Vilniaus universitetas,
Socialinės teorijos katedra,
tel. 279 82 42,
el. paštas egd.ausra@post.omnitel.net*

Paskutiniame XX a. dešimtmetyje Lietuvoje vyko ryški kultūrinių lyčių santykių modelių kaita. Ji akivaizdi tiek vertybinėse orientacijose, tiek faktiniame šeimos ir santuokos formavime. Žiniasklaidos priklausomybės teorija teigia, jog žiniasklaidos pranešimų poveikis sustiprėja socialinių transformacijų metu.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti 1990–2000 m. Lietuvos moterims skirtą spaudą, nustatyti jos raidos ypatumus bei seksualinius ir institucinius lyčių santykių aptarties būdus. Straipsnis paremtas kokybine ir kiekybine metodologija atlikto žiniasklaidos tyrimo rezultatais.

Teigiama, kad moterims skirta žiniasklaida, vaizduodama lyčių santykius pastarąjį dešimtmetį, išgyveno tris raidos etapus: tradicijos tęstinumo, imitacinį ir stabilizacijos. Vertybiniai principai, pagal kuriuos žiniasklaidoje kuriami lyčių santykiai, įvairėja. Greta individualistinių tradicinių ar liberalių modelių egzistuoja ir solidarumo etika paremti moterų ir vyrų ryšiai.

Raktažodžiai: lyčių santykiai, žiniasklaida, seksualumas, santuoka, kokybiniai ir kiekybiniai metodai

ĮVADAS

Žiniasklaidos pranešimai šiuolaikinėje visuomenėje tampa kelrodžiais interpretuojant ir vertinant socialinį pasaulį, kuriant ir perrašant individualias gyvenimo istorijas. Toks šio instituto vaidmuo susijęs su sociologinėmis priežastimis. Šiuolaikinės visuomenės pasižymi itin aukštu tiek struktūrų, tiek pasaulėžiūrų pliuralumu [3: 30]. Lankstūs moralinės tvarkos pavyzdžiai, vertybinė įvairovė, difuziški socialinių vaidmenų repertuarai sukuria socialines psichologines sąlygas, kurioms esant žmogus verčiamas ieškoti suprantamų ir paprastų savęs ir pasaulio aiškinimų. Ši poreikį atliepia žiniasklaida, pateikdama labai supaprastintą kompleksiško reiškinio vaizdą [5: xii].

Žiniasklaida nesiplėtoja nepriklausomai nuo visuomenės. Pagal Ball–Rokeach priklausomybės teoriją, žiniasklaidos turinys sąlygotas tiek auditorijos poreikių, tiek socialinės struktūros. O jos vaidmuo skirtingais visuomenės raidos etapais keičiasi. Žiniasklaidos pranešimai daro didesnę poveikį auditorijai tuomet, kai perduodama išsiskirianti informacija arba visuomenei išgyvenant konfliktus, krizes, pokyčius [7].

Lietuvoje jau dešimtmetis stebimi ryškūs santuokinio, šeimyninio gyvenimo orientyrų poslinkiai. Keičiasi santuokos instituto samprata [24: 299–301], šeimos formavimas [36: 25–31]. Tai liudija apie lyčių santykių kultūrinių principų rekonstrukciją. Todėl

tikėtina, kad šioje situacijoje žiniasklaida prisideda kuriant naujus lyčių santykių modelius.

TIKSLAI, HIPOTEZĖS IR METODAI

Pagrindiniai straipsnio tikslai – nustatyti XX a. paskutinio dešimtmečio moterims skirtos žiniasklaidos Lietuvoje raidos tendencijas ir išanalizuoti seksualumo bei santuokos aptarties joje būdus. Darbe siekiama pagrįsti dvi hipotezes:

- žiniasklaidos diskursai 1990–2000 m. Lietuvoje transformavosi;
- Lietuvos žiniasklaidoje lygiagrečiai atstovaujamos kelios lyčių santykių pasaulėžiūros.

Nors žiniasklaidai priskiriami įvairūs populiaros kultūros fragmentai – televizija, kinas, laikraščiai ir žurnalai, darbe bus tyrinėjami tik du moterims skirti mėnesiniai žurnalai – „Moteris“ ir „Laima“ 1990–2000 m. Pastarasis laiko intervalas pasirinktas dėl jame vykusių struktūrinių visuomenės pokyčių, turėjusių reikšmingą įtaką žiniasklaidos turinio kaitai.

Kodėl analizei pasirinkta būtent ši žiniasklaidos rūšis? *Pirma*, moterims skirta žiniasklaida labiausiai orientuota į santykių sferą. Istoriskai vakarietiškoje kultūroje susiformavo įvaizdžiai apie „namų“, privačią sferą, kaip moters veiklos erdvę, svarbiausią moteriškos tapatybės vietą [12: 53–58]. Todėl ir moterims skirti žurnalai orientuoti į šias temas. *Antra*, moterims skirti žurnalai yra tęstiniai, todėl galima

fiksuoti jų turinio dinamiką. Ilgiausią leidybinę istoriją turi „Moteris“, o ši dešimtmetį – „Laima“⁴¹. *Trečia*, „Moters“ ir „Laimos“ žurnalus skaito daug skaitytojų. Pastaruosius trejus metus jie patenka į skaitomiausių žurnalų penketuką. „Moteris“ dažniausiai skaitoma moterų, tačiau ji priskiriama ir daugiausia vyresnių nei 30 metų vyrų skaitomiausių žurnalų penketukui [44: 49–56].

Tyrimui buvo naudoti visi 1990–2000 m. „Moters“ ir 1994–2000 m. „Laimos“ numeriai (N = 204). Straipsniai buvo atrenkami dviem pakopomis: pirmiausia atrinkti visi straipsniai, aptariantys moters ir vyro santykius, po to iš visų straipsnių atrinkti tik tie, kurie aptaria trumpalaikius arba tęstinius romantinius moters ir vyro santykius (t. y. draugystė, meilė, santuoka, šeima, trumpalaikiai romanai, santykių konfliktai, skyrybos), ir atmesti tie, kurie aptaria lyčių santykius viešojoje erdvėje, pvz., darbiniai santykiai arba vaikų ir tėvų santykiai. Tiesioginei analizei buvo naudojami 358 straipsniai.

Analizė atliekama kokybiniais ir kiekybiniais metodais. Pirmiausia atlikta kokybinė tekstų analizė. Ji pasirinkta dėl kelių priežasčių. *Pirma*, tarpasmeninių lyčių santykių viešasis diskursas menkai tyrinėtas Lietuvoje ir išgyvena kaitą. Todėl taikyti analitiškai išskirtus analizės kodus reikėtų nepaisyti socialinių reiškinių įvairovės. *Antra*, besikeičiančiuose socialiniuose dariniuose kokybinė prieiga įgalina nustatyti naujai atsirandančius, bet kiekybiškai dar nereikšmingus procesus.

Kokybinė tekstų analizė atliekama pasitelkiant Strauss ir Corbin metodiką, taikant trijų pakopų kodavimą. Autorių įsitikinimu, šios procedūros įgalina kurti „pagrįstą“ (grounded) teoriją. Pagrindinis šios teorijos bruožas – tyrėjo ir duomenų santykis. Tyrimas pradedamas neturint išankstinių teorinių prielaidų, konceptų. Visas teorinis instrumentas sukuriama dirbant su pasirinkta duomenų visuma. Tokia teorijos kūrimo procedūra pačią teoriją priartina prie tikrovės, priešingai nei kiekybine analize paremtų teorijų formavimas [38: 12].

Pirmiausia detalai skaitant visus straipsnius buvo atlikta „atviro kodavimo“ procedūra. Jos rezultatas – nustatytos bendros prasminės temos, išskirtos pagal turinio skirtumus ir panašumus, įgalinančios grupuoti visus straipsnius į atskiras kategorijas ir vėliau jungti jas į konceptus. Antrame etape – „ašiniame kodavime“ analizė atliekama kiekvienos kategorijos viduje, išskiriant subkategorijas, dimensijas ir kategorijos charakteristikas. Trečiame etape – „atrankiniame kodavime“ – detalizuojami kategorijų ryšiai, jos sujungiamos.

Atlikus kokybinę analizę, pagal gautus kodus buvo atlikta kiekybinio kodavimo procedūra. Kiekvienam straipsniui buvo priskirtas kodo (temos) pasireiškimo požymis. Todėl buvo galima pateikti kiekybines žiniasklaidos turinio charakteristikas.

Tenka pažymėti, jog vienas numatomas darbo trūkumas yra tai, jog kokybinio ir kiekybinio kodavimo procedūras atliko viena autorė. Tai neišvengiamai turi įtakos tyrimo rezultatų objektyvumui.

LYČIŲ SANTYKIŲ ŽINIASKLAIDOJE TYRIMAI LIETUVOJE

Lietuvoje lyčių santykių modeliai žiniasklaidoje buvo tyrinėjami tiek sovietmečiu, tiek paskutinį XX a. dešimtmetį. 1978–1980 m. Gaidys, Tureikytė ir Rapoportas pagal „Šeimos“ žurnalo skelbimus atliko tyrimą, matuojantį visuomenėje paklausiausias „santuokinės rinkos“ charakteristikas [47].

Plačiausias ir šio darbo tikslams artimiausias atliktas tyrimas – Marcinkevičienės ir Praspaliauskienės moterims skirtos žiniasklaidos analizė [20]. Darbas sutelktas į moters įvaizdžius 1975–1997 m. Platus laiko intervalas yra ir darbo privalumas, ir trūkumas. Jame pateikiama dabarties žiniasklaidos turinio raidos priešistorė, bet užkertamas kelias gilintis į trumpesnį ir dinamiškesnį pastarąjį dešimtmetį. Todėl darbe aptinkama tik labai bendra žiniasklaidos vaizdinių periodizacija. Autorių straipsnis sutelktas į platesnę moters aktyvumo erdvę, todėl tarpasmeniniai santykiai šeimoje, santuokoje tampa tik tarpiniu tyrimo fragmentu.

Vis dėlto didžiausias minėto darbo trūkumas yra jo metodologinis neskaidrumas. Neaišku, kokių procedūrų pagalba autorės pateikia išvadas, kodėl susitelkiama į konkrečių vaizdinių analizę, apleidžiant kitus. Dėl pastarosios priežasties nukenčia ir teorinės darbo išvalgos. Atsižvelgiant į jau atliktus žiniasklaidos tyrimus Lietuvoje, šis straipsnis suteikia galimybę žengti kelis naujus žingsnius dalyko studijose. *Pirma*, čia pateikiama žiniasklaidos raidos periodizacija, kuri atskleidžia paskutinio XX a. dešimtmečio žiniasklaidos diskursų formavimosi turinio ir žanro ypatumus. *Antra*, darbe dėmesys sutelktas į seksualumo ir santuokos žiniasklaidoje temas. Tuo tarpu dažniausiai Lietuvoje buvo tyrinėjami atskiri lyčiai priskiriami vaizdiniai.

MOTERIMS SKIRTOS ŽINIASKLAIDOS BENDROSIOS CHARAKTERISTIKOS

Lietuviškoje moterims skirtoje žiniasklaidoje galima skirti tris moterų ir vyrų santykių aptarties projekcijas: *socialinę psichologinę, seksualinę ir institucinę*. Pirmoji aptaria sociologines ir psichologines moteriškumo ir vyriškumo reikšmes tarpasmeniniuose santykiuose. Ši tema autorės nuodugnai buvo išanalizuota straipsnyje „Moterų ir vyrų santykiai 1990–2000 m. moterų spaudoje“ [21], todėl čia trumpai pateiksime šios projekcijos struktūrą.

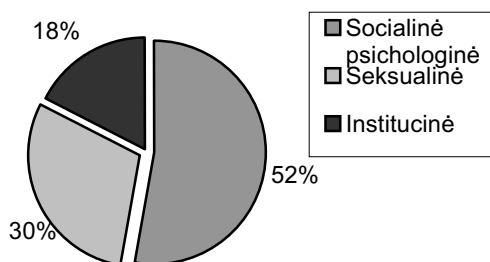
Lyčių santykiai socialinėje psichologinėje perspektyvoje vaizduojami remiantis tradiciniais stereotipais

arba juos kritikuojant. Tradiciniame lyčių santykių modelyje moterims priskiriamos psichologinės impulsyvumo, emocionalumo savybės. Vyrai atitinkamai yra agresyvūs, racionalūs, valdantys situaciją. Socialinėje plotmėje lyčių santykiai tampa hierarchiniais.

Greta pastarojo modelio socialinėje psichologinėje perspektyvoje akivaizdžios ir naujų principų lyčių santykiuose paieškos. Jos išsiskiria itin dideliu dėmesiu individualiai tapatybei, apibrėžtai ne socialiniais vaidmenimis, bet subjektyvumu. Kuriami šiuolaikinėms modernioms visuomenėms būdingi individualios savipratos orientyrai. Jose svarus autentiškumas, reflektyvumas sau ir aplinkai, susikurtas tapatybės projektas. Toks savipratos būdas veda ir prie „grynojo lyčių santykio“, kai santykis kuriamas tik dėl to, ką jis pats gali duoti subjektyvių patirčių prasme [11: 119]. Kuriant šį santykių modelį žiniasklaidoje kritikuojamas asimetriškas santykis, daug dėmesio skiriama lyčių pažinimui, vyriškos tapatybės refleksijai, individualiai savikūrai, santykių psichologinių mechanizmų atskleidimui, komunikacinių įgūdžių striprinimui.

Antroji lyčių santykių aptarties projekcija – seksualinė, trečioji – institucinė, kurioje dėmesio vektorius nukreiptas į santuoką. Pastarosios dvi santykių aptarties projekcijos yra kompleksinės ir susidedančios iš atskirų kategorijų bei subkategorijų, kurių detalesnė analizė pateikta toliau.

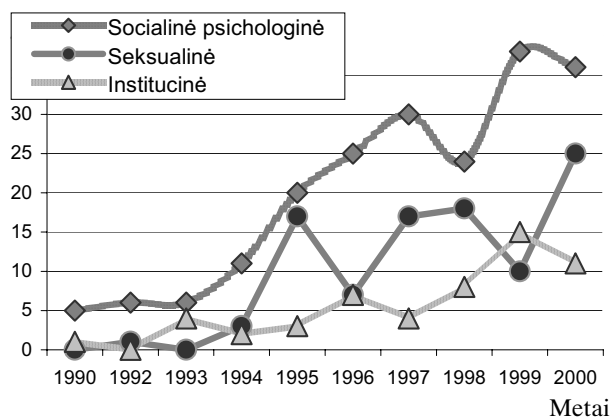
1990–2000 m. daugiausia dėmesio moterims skirtose spaudoje teikiama socialiniam psichologiniam lyčių santykių aptarties būdai (n = 201), kiek mažiau seksualiniam (n = 113) ir rečiausiai straipsniuose gvildinami instituciniai santykių aspektai (n = 67) (žr. 1 pav.).

1 pav. Temų pasiskirstymas žurnaluose „Moteris“ ir „Laima“ 1990–2000 m.

Pagal temų raiškos dažnumą laiko perspektyvoje galima skirti tris žiniasklaidos etapus (žr. 2 pav.). Juose keičiasi žiniasklaidos turinio kiekybinės ir kokybinės charakteristikos.

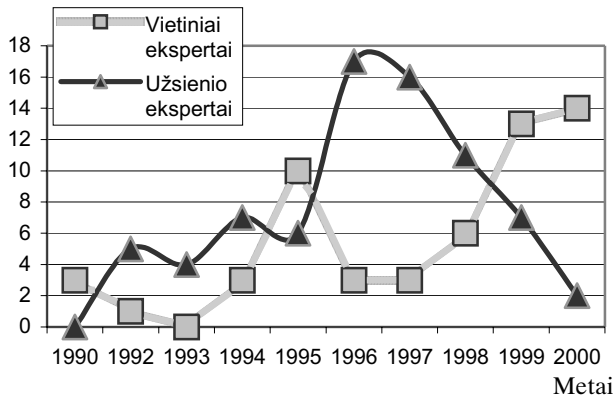
Pirmasis etapas truko nuo 1990 iki 1995 m. Jam būdingas menkas dėmesys lyčių santykių problemoms, susitelkiama į socialinius psichologinius santykių aspektus, kitos temos retos. Problemų aptartis nėra diferencijuota. Vadinasi, viename straipsnyje galima aptikti daugelio lyčių santykių problemų užuomaz-

2 pav. Temų dažnis žurnaluose „Moteris“ ir „Laima“

gų, ties jomis neapsistojama, analizė fragmentiška, menkas aptariamų situacijų kritiškumo laipsnis. Tai rodo, jog daugelis problemų nebuvo išsąmonintos, aprašoma tvarka priimama savaime suprantama ir nekvestionuojama. Išskirtinis požymis – vyro atsakomybės, jo vaidmens santykiuose sumenkinimas. Jis išbraukiamas iš privačios šeimyninio gyvenimo kasdienybės. Priešingai jam moteris yra perkraunama buities, santykių, vaikų auklėjimo rūpesčiais. Šiame etape geri tarpusavio moters ir vyro ryšiai neparodomi kaip individualių abipusių pastangų rezultatas. Vyrauja epistoliarinis žanras, daug straipsnių, pasakojančių anonimines gyvenimo istorijas, nesiejamas su ekspertų komentarais. Santykių aptarties retoriškos figūros atkartoja 8 dešimtmečio Lietuvos moterims skirtos žiniasklaidos schemas [20]. Todėl šį etapą galima vadinti *tradicijos tęstinumo* periodu.

1995–1998 m. laikytini kokybiškai naujo diskurso moterims skirtose žiniasklaidoje pradžia. Akivaizdžiausi pastarojo etapo bruožai – išaugęs ekspertų vaidmuo (žr. 3 pav.), skirtingų lyčių ir jų santykių paradigmu koegzistavimas. Atsiranda daug verstinių ekspertų straipsnių, todėl kai kurios aptariamų moterų ir vyrų santykių problemos nesusietos su lietuviška kasdienybe. Dėl šios savybės laikotarpį galima vadinti *imitaciniu*. Greta tradicinių moterims ir vyrams taikomų klišių bandoma permąstyti vyriškumo ir moteriškumo sampratas, reliatyvuojami socialiniai vaidmenys santykiuose. Šis laikotarpis – tai kultūrinių vyriškumo sampratų humanizacijos pradžia. Pradedama abejoti tradiciniu vyriškumo idealu, orientuotu į socialinį statusą, materialinę gerovę, galią. Šiuolaikinis vyras moterims skirtose žiniasklaidoje yra emociškai jautrus [18], suklūstantis ribinėse situacijose [4, 30], reflektyvus visuomenės jam keliamų lūkesčių atžvilgiu [31], prisiimantis atsakomybę ir lygiaverčiai dalyvaujantis kuriant santykius [10]. Geri vyro ir moters tarpusavio santykiai pradedami vaizduoti kaip itin kompleksiškas procesas, būtinas psichologinės savitabos, individualios psichologinės biografijos pažini-

3 pav. Ekspertų straipsniai socialinėje psichologinėje temoje žurnaluose „Moteris“ ir „Laima“

mo, negatyvių patirčių valdymo, santykio dalyvių moralinių kokybių. Kritikuojamas romantinės meilės idealas, atskleidžiamas jo disfunkciškumas santuokiniame gyvenime, aptariama priklausomybės ir autonomijos santykiuose problema [25]. Šiuo laikotarpiu išauga dėmesys ir seksualumo klausimams.

Paskutinis etapas tęsia ankstesniojo nubrėžtą strategiją, bet išsiskiria pakitusiu vietinių ekspertų vaidmeniu. Jie vis aktyviau dalyvauja svarstant moterų ir vyrų tarpusavio santykių problemas. Todėl aptariami reiškiniai susaistomi su vietinėmis realijomis. 1998–2000 m. galima vadinti *stabilizacijos* etapu.

SEKSUALINIAI LYČIŲ SANTYKIAI

Dabarties žiniasklaidos diskursai turi ryškia seksualumo žymę. Jautrumas seksualumui tėra viena pusė platesnio reiškinio – užaštrinto intereso kūnui. Šiuolaikinis žmogus dėmesingas kūno būklei, jo prezentacinei kokybei, atviras kūniškų patirčių refleksijai. Kasdienybėje tai išvirsta į praktikas, kurių pagalba kūnas yra modeliuojamas ir suprantamas. Sportas, mityba, sveikatos kontrolė, seksas yra iš vienos šaknies išaugę dabarties reiškiniai.

Nukreiptumas į žmogų apibrėžiančią fizinę erdvę susijęs su keletu priežasčių. Pasaulėžiūrinio pliuralizmo sąlygomis savasties apibrėžtis tampa individualia problema. Vienareikšmis, susietas ir stabilus atsakymas į klausimą „kas aš esu“ nebėra kultūrinis paveldas, įgaunamas socializacijoje. Giddens įvardytoje „ontologinio nesaugumo“ situacijoje kūnas pasirodo kaip individualiausia ir lengviausiai asmeninei kontrolei pasiduodanti erdvė, sudėtinė savasties projekto dalis [12: 102; 40].

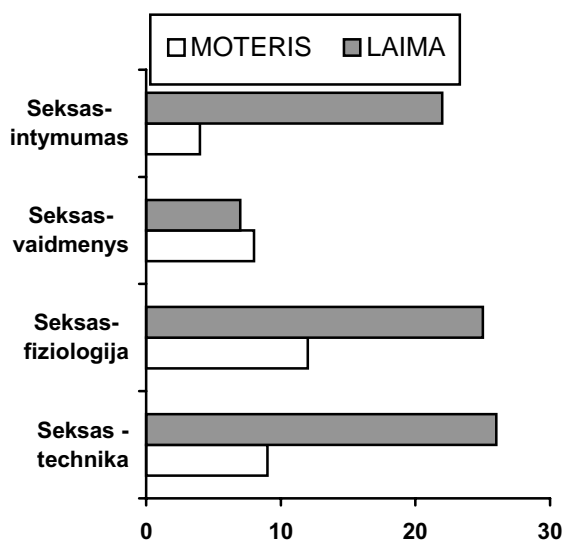
Jo vaidmens gyvenime kaita sąlygota ir stipraus postindustrinių visuomenių vartotojiškumo, komercializacijos ir hedonizmo. Daugelis komercinių ir vartotojiškų interesų nukreipti į kūną, kasdienybėje išvirsta į amžinos jaunystės, gražaus kūno, kūniškų malonumų ir mirties neigimo orientyrus [9: 177].

Dėmesys seksualumui sąlygotas ir seksualinių santykių atsietumo nuo santuokos. Ilgą laiką santuoka buvo vienintelė legitimi seksualinių lyčių santykių vieta. Kiti seksualinių santykių būdai egzistavo už viešos moralinės tvarkos ribų. Naujų santuokos apibrėžčių paieškos, jos paskirties visuomenės ir individo gyvenime, vidinių santuokinio gyvenimo normų kaita išlaisvino seksualumą iš santuokinio gyvenimo rėmų [45: 187]. Žiniasklaida šiuolaikinėje visuomenėje tampa mediumu tarp visuomenės vertybinės sąrangos, komercinių struktūrų interesų ir kasdienybės. Koks seksualumo pasakojimas kuriamas lietuviškoje žiniasklaidoje?

Seksualiniai lyčių santykiai joje aptariami keturiais būdais: *sekso technikos, seksualumo fiziologijos, seksualinių lyčių vaidmenų ir seksualumo, susaistyto įsipareigojančiu santykiu, tema*.

Dėmesys seksualumui moterims skirtoje spaudoje prilygsta didžiajam sprogimui. 1990–1994 m. tik menkai domėtasi šia tema. Vėlesniems metams buvo būdingas chaotiškas pranešimų apie seksualumą antpūdis, atvedęs prie kiekvienam leidiniui būdingo požiūrio. Dešimtmečio pradžioje skelbti seksualiniai straipsniai turėjo šią schemą: „seksualinė problema + eksperto komentaras“. Domėtasi vaginalizmo, nevaisingumo ar kontracepcijos klausimais, lydimais vietinio eksperto – seksopatologo, ginekologo komentarų. Vėlesniais metais pliūptelėjo populiarių patarimų, „gerinančių“ sekso kokybę. Akyliausiai buvo aprašomos sekso technikos ir fiziologiniai procesai.

Tikslinga trumpai apžvelgti ir abiejų žurnalų strategiją kuriant pasakojimus apie seksualumą. Abu jie turi savą leidybinę tradiciją, lemiančią ir šios lyčių santykių sferos aptarties būdus (žr. 4 pav.). „Laimos“ puslapiuose seksualumo temos yra kur kas dažnesnės nei „Moteryje“. „Naujajai žiniasklaidai“ atstovaujanti „Laima“ daugiau dėmesio skiria seksualumo aptarčiai tarpasmeninių santykių kontekste ir seksualinių technikų, fiziologijos klausimams. Pastarasis interesų derinys lyg ir neutralizuoja vartotojišką seksualumo sampratą. Seksualiniam gyvenimui suteikiamas ne tik malonumo skonis, bet ir moralinė įsipareigojimo žymė. „Moteris“ daugiau dėmesio skiria seksualiniams vaidmenims, fiziologijai ir sekso technikoms. Joje rečiau nei „Laimoje“ aprašomos techninės sekso detalės. Ši strategija įgalina samprotauti apie tam tikrą žiniasklaidos nesugebėjimą adekvačiai reaguoti į dabarties gyvenimo erotizacijos, seksualumo iššūkius. Problema susiaurinama iki stereotipuotų seksualinių vaidmenų aprašymų. Paradoksalu, jog būtent „Moteryje“ socialiniai psichologiniai lyčių santykių klausimai dažniau aptariami alternatyvioje individualistinei vartotojiškai pasaulėžiūrai šviesoje.

4 pav. Seksualumo temų dažnumas žurnaluose „Moteris“ ir „Laima“ 1990–2000 m.

SEKSO TECHNIKOS MOTERIMS SKIRTOJE SPAUDOJE

Sekso technikos tema – tai patarimai, kaip pasiekti seksualinį malonumą. Dėmesio centras sutelktas į sekso praktikas. Viena jų yra moters ir vyro kūno pažinimas. Populiariausios moters vietos – „G“ ir „F“ taškai, erogeninių zonų pažinimas, makšties raumenų treniruotės [46]. Vyrams skirtuose straipsniuose – erekcijos ir ejakuliacijos galios ir negalios. Straipsniai orientuoti į malonumą abiejų lyčių atstovams, todėl raginimai pažinti partnerio ir savo kūną adresuojami tiek vyrams, tiek moterims.

Pažinus kūną, pereinama prie seksualinių santykių technikų aprašymo. Mokoma pasitelkti išorinius dirgiklius, stiprinančius seksualinius malonumus: moteriškus apdarus, pornografinius filmus [32], erotines fantazijas, masažus ir pan. Kitas būdas – tiesmuki seksualinių sueičių patarimai [33]. Atskirai apibūdinamos ir fantaziją išlaisvinančios seksualinių santykių vietos. Tai gali vykti tradiciškai lovoje, moderniau – duše arba ir visai egzotiškoje aplinkoje – ežere, automobilyje, paplūdimyje ir pan. [34].

Seksualinių technikų aprašymas moterims skirtoje žiniasklaidoje dažnai lydimas pseudoteorinių pagrindimų. Nuo Kama Sutros, Ananga Ranga, tantras technikos iki „mokslinių teorijų“ apie seksualinės energijos cirkuliavimą tarp smegenų centrų, širdies ir papilvės [29]. Pseudoteorinė retorika atlieka straipsniuose ypatingą legitimavimo funkciją. Pagal ją seksualinis vartojimas pagrindžiamas ne kaip primityvus biologinių poreikių tenkinimas. Įvilkus techniką į tariamai teorinius marškinius, domėjimasis ja tampa lyg ir kelias į mistifikuotą žmogaus vidinės struktūros pažinimą.

SEKSUALINĖ FIZIOLOGIJA

Moterims skirtose spaudoje gausu straipsnių, kurių bendras vardiklis yra seksualinė fiziologija. Gvildeiant šias temas dėmesys sutelkiamas į fiziologinius organizmo pokyčius seksualinės sueiteis metu, įrodinėjamos sekso pasekmės žmogaus kūniui.

Einant pirmuoju keliu populiariausios trys temos – orgazmas, erekcija ir ejakuliacija. Kartais jos vaizduojamos sueities stadijų fone, įvertinant seksualinio aktyvumo kaitą skirtinguose amžiaus tarpsniuose [19]. Tačiau randasi ir „subtilesnių“ periodizacijų, skirtingam amžiaus tarpsniui priskiriant vis kitą vyraujančią žmogiškąją pradą, valdančią seksualinius potraukius. Tokiais gali tapti – protas, siela, dvasia, aistra [22].

Kita seksualinių straipsnių tema – jo išliekamasis poveikis kūno būklei. Seksas pagrindžiamas ne kaip integrali tarpusavio santykių dalis, bet kaip kūniui naudinga praktika. Meilės žaidimai apsaugo nuo visų kūniškųjų bėdų – ansvorio, raukšlių, infarkto, krūties vėžio, ilgina gyvenimą, garantuoja gerą savijautą ir pan. [28, 35]. Seksas legitimuojamas pasiremiant dabarties vertybe – sveikata.

SEKSUALINIAI VAIDMENYS

Dar viena perspektyva, kurios pagalba moterims skirtose žiniasklaidoje kuriami pasakojimai apie seksualumą – seksualiniai lytims priskiriami vaidmenys. Vyro seksualumas moterims skirtose žiniasklaidoje konstruojamas remiantis keliomis charakteristikomis: vyrams patinka būti gundomiems; svarbiausia partnerystėje jiems yra seksas; jie siekia įvairovės, o tai neišvengiamai veda prie neištikimybės. Pastaroji dažnai įvardijama moraliai neutralesnėmis sąvokomis, pavyzdžiui, seksualinis nepastovumas. Tokia vyriškumo schema pagrindžiama ir „teoriniais“ argumentais. Populiariausi – biologiniai, kuriuose darvinizmo teiginiai pritaikomi žmonėms.

Vyrų seksualinį aktyvumą nulėmė pati gamta, besirūpinanti rūšių dauginimusi ir išlikimu; tai yra kuo daugiau moterų turi vyras, tuo didesnė gamtos tikimybė susilaukti naujų palikuonių [2].

Priešingai vyrui moteris yra gamtos pastovumo triumfas. Jos „genetiniame kode“ įrašytas poreikis turėti nuolatinį seksualinį partnerį. Vis dėlto prieš pasiduodant pastovumo prigimčiai, moteriai leidžiama riboto nepastovumo preliudija, pasibaigianti santuoka. Moteris, kuri iki tam tikro amžiaus neturėjo seksualinių ryšių, traktuojama kaip nepilnavertė, nukrypusi nuo „normalaus gyvenimo standartų“: „turbūt nevesčiau skaisčios 25 m. moters, nes įtarčiau, kad kažkas ne taip, jei niekas iki tol jos nenorėjo“ [19].

Tačiau net iki santuokos ir turėjusi seksualinių ryšių moteris mokoma geriau nesidalinti savo žiniomis su vyru. Mat vyrui tai gali būti ginklas tarpasmeninių santykių kovose [41].

Greta moters pastovumo naratyvo egzistuoja ir kitas moteriško seksualumo modelis. Tai moteris – sekso vartotoja. Ji agresyvi, užvaldo vyrą kada tik patinka, vartoja seksą taip pat dažnai kaip ir vyrai. Moterys vaizduojamos nesitaikančios prie savo partnerių, savanaudiškos sekse [23]. Tai tradicinio vyriško seksualumo stereotipo pritaikymas abiem lytims.

Priešingai vyrams, moterims keliami ir fiziniai seksualinio patrauklumo standartai. Jų egzistavimas pagrindžiamas ne kultūriškai susiformavusiais stereotipais, bet tariamais moksliniais argumentais.

Apvalūs klubai, lieknas liemuo, iškili krūtys, šviesūs plaukai, mėlynos akys ir t. t. Pirmos trys savybės paklūsta dauginimosi instinktui – garantuoja sveiką ir stiprių palikuonių atsiradimą [17].

Kuriant seksualinius lyčių vaidmenis moterims skirtoje spaudoje gajus ir seksualumo tipizavimas. Kalbama apie genetiškai pagrįstus seksualinio pajėgumo tipus, apibūdinant seksualinę elgseną pasitelkiami mitiniai herojai [39]. Nors santūriai pripažįstant seksualinių poreikių įvairovę moterims skirtoje žiniasklaidoje kuriamas abiem lytims bendras normatyvinis seksualumo įvaizdis. Pagal jį – aukštas seksualumo laipsnis yra sėkmingo gyvenimo sąlyga. Jei taip nėra, verta kreiptis į ekspertus medikus. Tiesa, jie ne visuomet gali padėti, nes „menkas kai kurių žmonių seksualinis poreikis yra įgimtas“ [23].

Seksualiniam gyvenimui keliami lūkesčiai – būti virškasdienu, išgriauti rutiną. Seksas yra bėgimas nuo kasdienybės [34]. Todėl jis tampa romantinės meilės valdomų moters ir vyro santykių papildu. Pagal šį modelį seksas – intensyvi patirtis, kuriai neįmanoma sugyventi su kasdienybe, ilgalaikiais ryšiais, o tuo labiau santuoka.

INTEGRALUS SEKSUALUMAS

Greta vartotojiškos seksualumo sampratos moterims skirtoje spaudoje akivaizdūs siekiai aptarti jį integralioje perspektyvoje. Integralumas reiškia, jog seksualumas apgyvendinamas išipareigojančiuose tarpasmeniniuose santykiuose. Jis vaizduojamas kaip moters ir vyro gilus ir abipusio vidinio susietumo, pasitikėjimo ir intymumo ryšio dalis.

Mums leista intymiai bendrauti. Vadinasi, mums skirta lovoje ne tik kartu gulėti. Mes galime parodyti vienas kitam pačius gražiausius, stipriausius jausmus. Jei leidžiam kitam žmogui prisiliesti prie savo kūno, tai ženklas, kad mes jį labai vertiname, įsileidžiame

į savo vidinį pasaulį. Ir jei kam nors dovanojame savo kūną, tai dovanojame su meile. Nepateisinama, jei atiduodame jį be meilės, jei darome tai tik todėl, kad taip reikia, kad tokia pareiga [26].

Kaip moterims skirtoje spaudoje konfrontuojama su vartotojiška seksualumo samprata? Teigiama, kad sekso vartojimas susijęs su emociniais praradimais, vedančiais prie lėkštų jausmų, egocentrizmo [1]. Įsi gyvenęs į santykius seksualumas atneša bazinio saugumo pojūtį, užkerta kelią vienatvei [16].

Aptariant seksą tarpasmeninių santykių perspektyvoje moterims skirtoje spaudoje griaujami ir seksualumo stereotipai. Taigi neretai prieštaraujama kitame žurnalo puslapyje. Pasigirsta balsų, nuvainikuojančių absoliučią sekso vertę žmogaus gyvenime.

O jei prieisime išvadą, kad seksas, nors toks puikus ir svarbus, nėra svarbiausias dalykas gyvenime? Yra daug vertybių, kurios padeda sukurti savo nepakartojamą būtį. Svarbiausia, kad turėtum į ką atsiremti [8].

Seksualinis gyvenimas nevaizduojamas kaip loterija, o jo herojai nėra erotinės filmo scenos veikėjai, viską sugebantys ir gaunantys staiga. Atsiranda straipsnių, kuriuose seksualinis gyvenimas aptariamas kaip ilgalaikių abipusių pastangų rezultatas, o jo kokybė susieta su visa tarpasmeninių santykių kasdienybe [15].

Taigi alternatyvos hedonistiniam seksualumui moterims skirtoje spaudoje egzistuoja. Tačiau dažniau jose iškeliamas vien alternatyvos galimybė, bet ne jos pagrindimas. Argumentai už susaistytą seksualumą moterims skirtoje spaudoje nėra įtikinami. Jų silpnumas kyla iš juos kuriančios pasaulėžiūrinės struktūros, kurioje santykio partneris yra tik individualiems poreikiams subordinuotas vienetas. Vadovaujantis šia logika, seksas būtinas, nes mažina atsvorį, o pastovus partneris laiduoja saugumą. Todėl svarstant seksualumo klausimus dabarties žmogaus gyvenime renkamas tarp atsvario ir saugumo, bet ne tarp hedonistinės ir solidarumo etikos.

INSTITUCINIS SANTYKIŲ ASPEKTAS

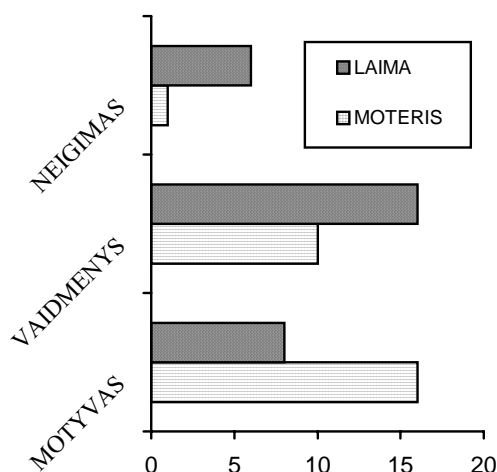
Dabarties visuomenėse santuoka nebėra savaime suprantamas individualios biografijos formavimo etapas. Nors ji tampa pasirinktu daugelio moterų ir vyrų bendro gyvenimo būdu, santuoka patiria klausimų ir abejonių laviną. Išlaisvinta iš ekonominių ir socialinių tikslų, vardan kurių ji buvo kuriama ir palaikoma, dabarties visuomenėje santuoka išgyvena kultūrinės neapibrėžties laikmetį. Nebėra vienareikšmių kultūrinių gairių, dabarties žmogui atsakančių į klausimus vardan ko ir kaip gyventi santuokoje.

Šeimos sociologija pastarąją situaciją įvardija kaip santuokos slinkti nuo instituto į santykius [6: 31]. Kasdienybėje tradicinių normatyvinių santuokinio gyvenimo vaizdinių svarba mažėja. Įtakingesniais tampa individualūs pasirinkimai, formuojantys vidinę santuokos kasdienybę. Kultūrinių santuokinio gyvenimo formų įvairovėje bendras vardiklis yra tarpasmeninių santykių kokybės idealas [12: 168]. Tačiau pastarieji procesai yra greičiau išsivysčiusių industrinių visuomenių kasdienybė. Jos steigties sociologiniai veiksniai buvo vertybinis pliuralizmas, reflektyvumas, moterų ištraukimas į viešą darbinę sferą, urbanizacija.

Sovietinė Lietuvos modernizacija ištūmė moteris į profesinę veiklą, perkėlė jas į miestus. Buvo sukurtos sąlygos sieti santuoką su kultūriniais romantinės meilės idealais. 70% susituokusiųjų po 1970-ųjų metų nurodė, jog jų santuokos motyvas yra jausmai – meilė, prisirišimas, simpatija, ir tik 33% susituokusiųjų iki 1941-ųjų metų galėjo nurodyti tuos pačius santuokos sukūrimo motyvus [47]. Nepaisant santuokos motyvų kaitos, santuokinio gyvenimo kasdienybė liko išaldyta tradiciniuose lyčių santykių modeliuose. Išsiveržimą iš jų stabdė totalitarinės visuomeninio gyvenimo sąlygos, draudžiančios individualios laisvės plėtotę, su tuo susijusį asmens reflektyvumą savęs ir aplinkos atžvilgiu.

XX a. paskutinio dešimtmečio Lietuvos visuomenės šuolis tik padėjo pamatus šiems procesams. Jie neišvengiamai veikia žmonių vaizdinius apie santuoką. Sovietinė modernizacija, pokomunistinės visuomenės laisvės, išpareigojimo ir bendruomenės sampratų perversijos sąlygoja šiandieninę šeimos ir santuokos padėtį. Joje ieškoma naujų kultūrinių santuokos apibrėžčių. Kokioms pozicijoms kultūrinių idealų rinkoje atstovauja moterims skirta Lietuvos žiniasklaida?

Galima skirti tris santuokos aptarties prieigas: santuokos motyvų ir santuokinių vaidmenų kritika, santuokos instituto neigimas. Bendrai moterims skir-

5 pav. Institucinio lyčių santykių aspekto raiška moterims skirtoje spaudoje 1990–2000 m.

toje spaudoje didžiausias dėmesys sutelktas į tradicinių moteriai ir vyrui priskirtų santuokinių vaidmenų kritiką ir santuokos motyvų permąstymą. Tačiau kiekvienas analizuojamas leidinys turi skirtingus interesų prioritetus (žr. 5 pav.). „Laimoje“ dažniau aptariamos pareigų ir teisių santuokoje problemos, o „Moteris“ susitelkia ties santuokos motyvų refleksija. Nors ir reta, santuokos neigimo tema būdingesnė „Laimos“ žurnalui, bet ne „Moteriai“.

Santuokos permąstymas moterims skirtoje spaudoje prasideda užduodant klausimą – kodėl žmonės tuokiasi? Paprastai atsakymo į jį ieškoma retrospektyviai pasakojant santuokinio gyvenimo dramas. Jų ištakos – apsisprendimo santuokai motyvas. Dažniausiai straipsnių herojės yra moterys, kurių sprendimai tekėti nulemti visuomeninių lūkesčių. Tekama dėl nėštumo, materialinio ir psichologinio saugumo, „tiesiog atėjus laikui“, dėl romantiškų aistrų. Vėlesnė įvykių eiga – santuoka, kurioje lieka tik išpareigojimas. Moteris joje perkrauta atsakomybėmis, vyras – neištikimas, girtuoklis, smurtaujantis, nesugebantis bendrauti, prievartaujantis ar reikalaujantis aborto. Dažniausiai šios istorijos – tai skaitytojų laišakai.

Sociologiškai reikšminga, kad daugelyje istorijų priešpastatoma „tikroji meilė“ ir santuoka. „Tikroji meilė“ – nutrūkęs romantinis nuotykis. Santuoka – primestos varginančios atsakomybės ir ištikimybės kasdienybė [27]. Meilė konstruojama kaip romantiškas patirtis, negalinti tęstis ir plėtotis santuokoje. O santuoka tuomet tampa pareiga, kurią privalu išverti. Joje negali būti nieko pozityvaus. Šis meilės ir santuokos atskirties judesys diskredituoja tiek meilę, tiek santuoką. Pirmąją išspraudžia romantiškos iliuzijos, o antrąją – nuobodžių taisyklių glėbin. Tuomet suprantama, kad meilės derėtų laukti, o santuokos – vengti.

Demaskavus visuomeninius lūkesčius, verčiančius kurti santuokas, moterys drąsinamos priešintis jiems. Siekiama parodyti, jog netekėjusios moters gyvenimas irgi yra sėkmingas. Tačiau argumentuoti, kodėl jis sėkmingas, sugebama tik vienu būdu. Pristatant moters vartotojos idealą. Tai išsilavinusi, keliaujanti, geriau materialiai apsirūpinusi, karjeros moteris. Ji vartoja ne tik materialinius dalykus, bet ir santykius su vyrais. Santuoka vaizduojama kaip kliuvinys gyvenimu besimėgaujantios moters gyvenime [43].

Moterims skirtoje žiniasklaidoje įnirtingai kritikuojamas tradicinis santuokinių vaidmenų repertuaras. Pagal jį moteris – virėja, skalbėja, vyras – duonos uždirbėjas. Šis vaidmenų pasiskirstymas piešiamas, parodomas kaip ydingas ir neišvengiamai vedantis prie santuokos krizės. Tačiau nesvarstomas klausimas – ar pats vaidmenų pasiskirstymas, ar tai, jog santuokinis gyvenimas išspraudžiamas tik į juos, atveda prie kolizijų. Susiaurinus santuokinio gyvenimo vaizdinį tik į tradicinių vaidmenų išpildymą, šiuo-

laikinės vartotojiškos kultūros kontekste tenka ją neigti.

Man žodis „santuoka“ asocijuojasi su vyru ir moterimi, kurie vakarais grįžta iš darbo. Moteris skuba į virtuvę ir ruošia valgį, o vyras atsigula paskaityti laikraščio arba žiūri televizijos laidas. Manęs toks vaizdas nevilioja [13].

Straipsniuose vyrauja naivus optimizmas, jog atmetus santuoką išpareigojimo, intymumo ir aistros trikampis [37: 5] susibalansuos savaime, nebus neištikimybės, ekonominio nesaugumo ir pan. [42]. Tarsi paneigus santuoką, lyčių santykių socialinis, kultūrinis ir psichologinis fonas, būdingas mūsų visuomenei, išnyks.

IŠVADOS

1. XX a. paskutinio dešimtmečio Lietuvos moterims skirtoje spaudoje, atsižvelgiant į turinio ir žanro kaitą, galima skirti tris raidos etapus. 1990–1994 m. – „tradicijos tęstinumo“ periodas, kuriam būdingas sovietmečio moterims skirtos žiniasklaidos diskurso pakartojimas; 1995–1998 m. – „imitacinis“, išsiskiriantis vakarietiškos žiniasklaidos kopijavimu. Šiame etape suaktyvėja dėmesys seksualumui, atsiranda naujų temų tarpasmeninių santykių aptartyje, reliatyvuojami socialiniai lyčių vaidmenys; 1999–2000 m. – „stabilizacijos“ etapas, kuriame nauji lyčių santykių modeliai nekuriami, bet jie pritaikomi prie lietuviškosios kasdienybės.

2. Imitaciniu ir stabilizacijos laikotarpiu stebimas kelių pasaulėžiūrinių modelių koegzistavimas. Greta hedonistinio modelio, pagrindžiančio vartotojiškas nuostatas lyčių santykiuose, kuriamas ir solidarumo naratyvas.

3. Solidarumo pasaulėžiūra tarpasmeninių santykių aprašyme skatina interesą žmogiškam subjektyvumui, ypač aktyviai permąstant vyrišką tapatybę. Seksualinių santykių plotmėje ji sieja seksualumą su moraline laikysena, t. y. išpareigojimu. Tačiau solidarumo pasaulėžiūra retai pasitelkiama aptariant institucines lyčių santykių problemas.

4. Santuokos kultūrinės redefinicijos problema atsispindi ir moterims skirtoje spaudoje. Tačiau ji dažniausiai nukreipta į tradicinių santuokos motyvų kritiką arba santuokos instituto neigimą, neieškant naujų santuokinio gyvenimo idealų instituto viduje.

5. Pasaulėžiūrinis pliuralumas Lietuvos moterims skirtoje žiniasklaidoje priartina ją prie dabarties Vakarų visuomenių tokios žiniasklaidos diskurso. Juose lyčių santykiai vaizduojami remiantis keliais pasaulėžiūriniais modeliais [14].

Gauta
2001 11 13

Nuoroda

¹ „Moteris“ yra „Tarybinės moters“, pradėtos leisti 1952 m., palikuonis. 1989 m. Nr. 5 pavadintas „Laima“ ir pradėta leisti 1993 m. birželyje.

Literatūra

1. Aistros apsėstieji. *Moteris*. 1997. Nr. 2. P. 102–103.
2. Amerikiečių seksologų taip–ne. *Moteris*. 1997. Nr. 12. P. 34–36.
3. Berger P. L. *Der Zwang zur Häresie*. Frankfurt a. M.: Fischer Verlag, 1980.
4. Bradesa V. Depresija, apie kurią vyrai nedrįsta kalbėti. *Moteris*. 1999. Nr. 3. P. 100–103.
5. Brummett B. *Rhetorical Dimensions of Popular Culture*. Tuscaloosa: University of Alabama Press, 1991.
6. Cheal D. *Family and the State of Theory*. Toronto: Toronto UP, 1991.
7. De Fleur M. L., Ball–Rokeach S. J. *Theories of Mass Communication*. New York: Longman Press, 1987.
8. Erotikos spalvos. *Moteris*. 1998. Nr. 5. P. 85–86.
9. Featherstone M. The Body in Consumer Culture. In Featherstone, Hepworth (eds.). *The Body. Social Process and Cultural Theory*. London: Sage, 1996.
10. Geriau juokauti, nei kariauti. *Moteris*. 1998. Nr. 9. P. 74–75.
11. Giddens A. *Modernybė ir asmens tapatumas*. Vilnius: Pradai, ALK, 2000.
12. Giddens A. *The Transformation of Intimacy*. Cambridge: Polity Press, 1994.
13. Gyvenimas nuodėmėje. *Moteris*. 1998. Nr. 10. P. 64–65.
14. *Images of Women in the Media*. EC, 1999.
15. Intymios kalbos. *Laima*. 1998. Nr. 5. P. 34–35.
16. Jančienė B. Meilės medaus kopinėjimas. *Laima*. 2000. Nr. 1. P. 66–68.
17. Kučinskaitė I. Kokias vyrai mus myli? *Moteris*. 2000. Nr. 12. P. 130–131.
18. Kudabienė E. Su Artūru Tereškiniu apie vyrų teisę verkti. *Moteris*. 2000. Nr. 11. P. 94–95.
19. Majorovienė V. Visai nežinau jos praeities. *Laima*. 1999. Nr. 11. P. 68–69.
20. Marcinkevičienė D., Praspaliauskienė R. Moters įvaizdžio transformacija moterų spaudoje 1975–1997. *Feminizmas, visuomenė, kultūra*. 1999. Nr. 1. P. 61–67.
21. Maslauskaitė A. Moterų ir vyrų santykiai 1990–2000 m. moterų spaudoje. *Feminizmas, visuomenė, kultūra*. 2001. Nr. 3. P. 70–84.
22. Meilė kinta kartu su tavimi. *Moteris*. 1998. Nr. 12. P. 70–72.
23. Mielasis tik ne šiąnakt. *Moteris*. 1998. Nr. 5. P. 82–83.
24. Mitrikas A. Šeimos vertybių pokyčiai. *Kultūrologija*. 2000. Nr. 2. P. 295–323.
25. Moteriška teritorija. *Moteris*. 1997. Nr. 8. P. 43.
26. Nuo seksualumo pabėgti neįmanoma. *Laima*. 1998. Nr. 3. P. 34.
27. Paskubėjau... *Moteris*. 1993. Nr. 11. P. 28.
28. Po eroso sparnais. *Moteris*. 1997. Nr. 1. P. 88–89.
29. Potraukio anatomija. *Laima*. 1999. Nr. 11. P. 74.
30. Puteikis V. Silpnumas nepažįsta lyties. *Moteris*. 1995. Nr. 10. P. 2.
31. Puteikis V. Stiprioji lytis – griūvantis stereotipas. *Moteris*. 1998. Nr. 4. P. 28–33; Nr. 5. P. 18–22.
32. Seksas su kokybės ženklais. *Laima*. 1998. Nr. 5. P. 44–45.

33. Seksas vyro akimis. *Laima*. 1999. Nr. 6. P. 68–69.
34. Seksas, saulė ir meilė. *Moteris*. 1998. Nr. 5. P. 90–92.
35. Sekso panacėja. *Moteris*. 1999. Nr. 9. P. 74–75.
36. Stankūnienė V., Baublytė M., Kanopienė V., Mikulionienė S. *Gimstamumas ir šeima: biografinis požiūris*. Vilnius: LFSI, 1999.
37. Sternberg R. J. *Cupid's Arrow*. Cambridge: Cambridge UP, 1998.
38. Strauss Anselm, Corbin Juliet. *Basics of Qualitative Research*. London: Sage, 1998.
39. Tu – mano moteris, aš – tavo vyras. *Moteris*. 1997. Nr. 9. P. 56–57.
40. Turner B. S. *The Body and Society*. London: Sage, 1996.
41. Tylėjimas – auksas? *Moteris*. 1999. Nr. 4. P. 64–65.
42. Vedybų nerimas. *Moteris*. 1999. Nr. 9. P. 40–41.
43. Venclovas A. Gyventi vienai – tai rojus. *Laima*. Nr. 2. P. 22–24.
44. Veskimāgi M. (red.). *Baltic Media Book*. Tallin: Emor AS, 2001.
45. Wounters C. Balancing Sex and Love since the 1960's Sexual Revolution. In: Featherstone M. (ed.). *Love and Eroticism*. London: Sage, 1999.
46. Žmona – meilužė. *Moteris*. 1998. Nr. 5. P. 80–81.
47. Гайдис В. *Семья в Литовской ССР*. Вильнюс: ИФСЦ, 1986.

Aušra Maslauskaitė

THE DEVELOPMENT OF LITHUANIAN WOMEN'S MAGAZINES

S u m m a r y

The gender relationships have been remarkably transformed in Lithuanian society in the last decade of the 20th century. This is reflected in the value orientations as well as in the patterns of marriage and family formation. According to the media dependency theory, the impact of mass media increases in the periods of social transformations.

Lithuanian women's media of 1990–2000 are analyzed in the pages. The research was aimed to periodise the media according to the changes in content and to analyze the images of sexuality and marriage. The research was based on qualitative and quantitative approaches.

The results proved the hypothesis that the discourses on gender relationships became more heterogeneous during the last decade of the 20th century. The ideological background of gender relationships is becoming more complex and plural. The images of gender relationships have developed in the media through three stages: continuation of tradition, imitation and stabilization.

Key words: gender relations, mass media, sexuality, marriage, qualitative approach, quantitative approach